

Duivelsvogels in twee Noorddrentse kerken

Peter Venema

Door nauwkeurig invliegplaatsen te registreren op potentiële broedplaatsen werd in Roden en Peize de populatie Gierzwaluwen in 1989 op resp. 130 en 52 paren gesteld (inclusief correctie voor gemiste invliegplaatsen). Dit is aanzienlijk hoger dan de turfmethode in 1987 opleverde, namelijk resp. 24 en 10-20 paren, terwijl desondanks geen aanwijzingen bestaan voor een achter- of vooruitgang. Bij toepassing van de invliegmethode zou de Drentse populatie eerder 4000 paren bedragen dan de voor 1981-87 geschatte 1150-1380 paren.

In de periode 1986-88 is door de Werkgroep Avifauna Drenthe een inventarisatie van Gierzwaluwen *Apus apus* in Drenthe georganiseerd (Colpa 1989). De werkwijze beruiste overwegend op de turfmethode, waarbij in juni-juli omstreeks zonsondergang het aantal exemplaren werd geteld dat boven de broedplaatsen rondvloog. Het hoogste aantal vogels werd door twee gedeelte om tot het aantal broedparen te komen (conform Hustings *et al.* 1985). Deze inventarisatie vormde de aanleiding om in 1989 invliegplaatsen van de Gierzwaluw te gaan lokaliseren op twee Noorddrentse broedplaatsen. Dit omdat uit het WAD-onderzoek de kwetsbaarheid van lokale populaties duidelijk was gebleken en alleen met exacte kennis van invliegplaatsen op renovatieplannen e.d. kan worden gereageerd.

Methode

Het onderzoek vond plaats bij de kerk van Peize en de NH-kerk van Roden. De kerk van Peize dateert uit de dertiende eeuw en is in de periode 1965-67 geheel gerestaureerd. De Rodense kerk heeft een driebeukig schip, daterend uit 1200-1300 en zijbeuken en een koor daterend uit 1300-1400. Beide kerken hebben een puntdak en zijn gedekt met holle pannen. Rondom beide kerken staan hoge eiken.

Ter voorbereiding op de tellingen is het dak van de kerken geheel in kaart gebracht. Door per dakgedeelte het aantal pannen te tellen en in te tekenen, ontstond van beide kerken een dakplattegrond waarop iedere pan staat aangegeven: in Peize c. 6350, in Roden c. 10.350. Elke dakpan waaronder een Gierzwaluw verdween, kon zo exact worden gelokaliseerd. Daarnaast werd van de gevels een tekening gemaakt waarop aangegeven de locatie van nissen, ramen, muurankers e.d.

Tussen 19 mei en 25 juni werden vijf tot zeven inventarisatiebezoeken aan de kerken gebracht. Per bezoek werd slechts een gedeelte van de daken onderzocht zodat er per dakgedeelte twee "inventarisatierondes" zijn uitgevoerd. Invliegende Gierzwaluwen werden met het blote oog geobserveerd waarna (eventueel met behulp van een kijker) de dakpan waaronder de vogel verdween, werd "uitgeteld". De weersomstandigheden waren tijdens de tellingen uitmuntend: altijd droog, een zwakke wind, vrijwel steeds onbewolkt en temperaturen van 19 tot 25°C. De gehanteerde methode is relatief tijdrovend. In Peize zijn 7 teluren aan het onderzoek besteed, in Roden 10.5 uren.

Resultaten

In de kerk van Peize zijn in 1989 precies 50 invliegplaatsen gelokaliseerd. Hiervan bevonden zich twee (4%) in muurnissen, 13 (26%) onder de dakpannen van het koorge-deelte, 16 (32%) onder de pannen van de zuidkant van het schip en 19 (38%) onder de pannen aan de noordkant van het schip. Niet alle invliegplaatsen werden zowel in de eerste als de tweede telronde gekarteerd. De eerste ronde leverde 35 invliegplaatsen op, de tweede telling 45 waarvan er 30 ook in de eerste ronde waren genoteerd.

Het aantal gekarteerde invliegplaatsen in de kerk van Roden bedroeg maar liefst 118. Hiervan bevonden zich 14 (12%) in spleten en nissen in de muren, 16 (13%) onder de pannen van het koor, 34 (29%) onder de pannen van de zuidkant van het schip en 54 (45%) onder de pannen van de noordkant van het schip. Van de 118 invliegplaatsen werden hier tijdens de eerste telronde 78 ontdekt en in de tweede ronde 100 waarvan 60 al uit de eerste ronde bekend waren.

Met het aantal invliegplaatsen is de omvang van de populatie nog niet bekend. Er zullen zeker invliegplaatsen zijn gemist. Gelukkig lenen de resultaten zich bijzonder goed voor een berekeningsmethode die gebruikt wordt om de omvang van populaties te bepalen.

Deze gaat volgens de formule: $N1.N2/R=P$

N1 = aantal invliegplaatsen bij de eerste telronde

N2 = aantal invliegplaatsen bij de tweede telronde

R = aantal invliegplaatsen bij eerste en tweede ronde

P = aantal broedparen

Voor de kerk van Peize moeten de volgende getallen worden ingevuld: N1=35, N2=45, R=30, P=52.5, afgerond dus 52 paren. De cijfers voor Roden worden: N1=78, N2=100, R=60, P=130 paar.

Hieruit volgt dat er in Peize in theorie twee invliegplaatsen zijn gemist en dat de populatie in de kerk van Roden twaalf paren meer zou tellen dan er aan invliegplaatsen is waargenomen. Het alleen aanhouden van de daadwerkelijk opgespoorde invliegplaatsen kan dus nog een ondertelling van 4-9% betekenen.

Discussie

In 1987 zijn bij een eenmalige telling eind juni rond de kerk van Peize maximaal ongeveer 30 Gierzwaluwen waargenomen en bij de kerk van Roden ten hoogste 40 van deze snelheidsduivels. Op andere plaatsen in Roden zijn in 1987 nog acht Gierzwaluwen gezien. De weersomstandigheden waren bij deze telling goed: droog, onbewolkt, windstil en 26°C. Op grond van deze gegevens werd de populatie voor Peize en Roden geschat op respectievelijk 10-20 en 24 paren (Colpa 1989).

De vergelijking tussen 1987 en 1989 is schokkend. Deze "duivelsvogels" spelen op ongekende wijze verstoppertje in beide kerken. Als de populatie in 1987 ongeveer even groot was als in 1989 (de indruk is dat zowel in Peize als in Roden de gierzwaluwpopulatie al jarenlang ongeveer gelijk is gebleven), leverde de turfmethode een ondertelling van ruim 70% tot meer dan 80% op!

Het Drentse onderzoek in de periode 1986-88 leverde een schatting op van minimaal 1000 paar en maximaal 2050 paren (Colpa 1989). Door Van Dijk (1989) wordt het Drentse broedbestand van de Gierzwaluw voor de jaren 1981-87 op 1150-1380 paar geschat. Deze schattingen zijn in hoofdzaak gebaseerd op de turfmethode en leverden wel relatief bruikbare gegevens op (voor het vergelijken met tellingen uit 1975-79), maar zijn absoluut gesproken waarschijnlijk veel te laag. Als de telfout ook op andere plaatsen in Drenthe in dezelfde orde van grootte ligt als in Peize en Roden is gebleken, kan de Drentse populatie van de Gierzwaluw wel eens in de orde van grootte van 4000 broedparen uitkomen!

Summary: Devil's birds in two churches in northern Drenthe

A new method of censusing breeding Swifts is described. It is based on ticking off holes under tiles and in walls which are entered by Swifts. Each entrance was scored and numbered during two complete surveys between 19 May and 25 June 1989. In the churches of Roden and Peize, respectively 130 and 52 pairs were thus localised. This is substantially more than the 24 and 10-20 pairs which were counted by a different method in 1987, viz. by visiting the colonies in the evening and dividing the number of birds present by two. The former estimate of the number of breeding Swifts in the province of Drenthe (1150-1380 in 1981-87) was probably too conservative; a new estimate of 4000 pairs is suggested.

Literatuur

- Colpa J.G. 1989. Gaat de Gierzwaluw in Drenthe in aantal achteruit? *Drentse Vogels* 2/3: 140-153.
- van Dijk A.J. 1989. Drentse broedvogelaantallen. *Drentse Vogels* 2/3: 163-188.
- Hustings M.F.H., Kwak R.G.M., Opdam P.F.M. & Reijnen M.J.S.M. (red.) 1985. Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen/Nederlandse Vereniging to Bescherming van Vogels, Zeist.

*Adres: Poelakkers 1
9321 EW Peize*